

Przemysław Dąbrowski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

„MUZYKA W SERCU. SERCE DLA MUZYKI”.
WPLYW STANISŁAWA WĘSŁAWSKIEGO
NA ROZWÓJ ŻYCIA MUZYCZNEGO
W WILNIE OKRESU DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO

1. „Pasja” adwokacka. Działalność polityczna, społeczna oraz oświatowo-kulturalna¹

Stanisław Węsławski, syn Witolda Jana Narcyza i Emilii Franciszki Węsławskich (z domu Saryusz-Bielskiej), urodził się 17 IX 1896 r. w dawnym grodzie Giedymina. Wiedzę nabywał w gimnazjum w Wilnie. To wówczas nawiązał kontakt z tajną organizacją Związek Młodzieży Polskiej „Przyszłość” (Pet) skupiającą uczniów szkół średnich², współpracował również z młodzieżowym periodykiem *Pobudka*³. Współtworzył ponadto wileński skauting⁴. Przed wybuchem I wojny światowej Węsławski udał się do Moskwy. Tam ukończył studia uniwersyteckie na dwóch wydziałach: prawnym oraz muzycznym⁵. Do 1918 r. pracował też w Wydziale Prawnym Centralnego Komitetu Obywatelskiego Królestwa Polskiego⁶.

Po powrocie do Wilna Węsławski znalazł się w szeregach Naczelnej Komendy Skautowej dla Litwy. Został członkiem „Koła Harcerzy z czasów walk o niepodległość”, działającym przy Zarządzie

¹ Prezentowana część artykułu, stanowi streszczenie obszernego tekstu: Przemysław Dąbrowski: „Wileńska działalność społeczno-kulturalna i oświatowa Stanisława Węsławskiego (1896–1942) – przyczynek do biografii”. *Res Historica* 39 (2015) s. 191–204.

² Stefan Szwedowski: „Związek Młodzieży Polskiej (O.M.N)”. W: *Nasza walka o szkołę polską 1901–1917. Opracowania, wspomnienia, dokumenty zebrała Komisja Historyczna pod przewodnictwem prof. dra Bogdana Nawroczyńskiego*. T. I Warszawa 1932 s. 154.

³ Przemysław Dąbrowski: *Narodowa Demokracja byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Studium z zakresu myśli politycznej i działalności obozu narodowego na ziemiach litewsko-białoruskich w latach 1897–1918*. Kraków 2010 s. 87, 89, 134–135.

⁴ *Ibid.*, s. 155.

⁵ Helena Pasierbska: *Wileńskie Ponary*. Gdańsk 1996 s. 177.

⁶ „Formularz służbowy urzędnika Litwy Środkowej. Stanisław Węsławski”, zach. Lietuvos centrinis valstybės archyvas (dalej cyt. LCVA), *Urząd Wojewódzki w Wilnie*, fond 51, ap. 3, b. 2366, k. [2v].

Okręgu Związku Harcerstwa Polskiego w Wilnie⁷. 30 X 1919 r. wziął ślub z Jadwigą Zofią z Hryszkiewiczów („Adą”)⁸, z którą miał dwóch synów: Michała i Jerzego⁹.

W okresie istnienia tak zwanej Litwy Środkowej (1920–22) Węslawski pracował w Wydziale Prezydzialnym Departamentu Spraw Wewnętrznych, na stanowisku referenta¹⁰. Od 6 II 1929 r., dzięki wpisowi na listę adwokatów Okręgu Sądu Apelacyjnego w Wilnie, mógł wykonywać zawód adwokata. Prowadził kancelarię adwokacką, znajdującą się przy ul. Niemieckiej 3/4¹¹. Został także członkiem Kasy Samopomocy Adwokatów i Aplikantów Adwokackich w Wilnie (Fundusz Wzajemnej Pomocy)¹², wileńskiego Oddziału Związku Adwokatów Polskich, Rady Adwokackiej oraz Sądu Dyscyplinarnego przy Izbie Adwokackiej. Ponadto w Starostwie Grodzkim miasta Wilna zatrudniono go na stanowisku radcy prawnego i rzecznika dyscyplinarnego w wileńskiej Izbie Adwokackiej¹³. Węslawski angażował się też w działalność polityczną. Był członkiem narodowodemokratycznego Stronnictwa Narodowego, zaś od 1923 r. – wiceprezesem wileńskiego Klubu Narodowego¹⁴. Ponadto, wzorem swoich rodziców, starał się uczestniczyć w życiu kulturalno-oświatowym Wilna. W 1926 r. został członkiem zwyczajnym wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk¹⁵, zasiadał w Wydziale Oświatowym Polskiej Macierzy Szkolnej Ziemi Wschodnich, a w latach trzydziestych wybrano go na prezesa Zarządu Centralnego Polskiej Macierzy Szkolnej Ziemi Wileńskiej¹⁶. Tę ostatnią funkcję piastował do 1939 roku.

Po wybuchu II wojny światowej, jak podaje przede wszystkim Longin Tomaszewski¹⁷, Węslawski został wybrany między innymi pierwszym konspiracyjnym Prezydentem miasta Wilna oraz prezesem podziemnego Polskiego Czerwonego Krzyża. 2 VIII 1942 r. Węslawskiego zatrzymało i aresztowało gestapo¹⁸. Został rozstrzelany 2 XII 1942 r. w Ponarach koło Wilna¹⁹.

⁷ Witold Węslawski do Ministerstwa Oświecenia i Wyznań Religijnych Królestwa Polskiego. Wydział dla spraw skautingu, Wilno 3 X 1918, rkp., zach.: Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej cyt. AAN), zbiór *Naczelný Inspektorat harcerek w Warszawie. Okręg wileński (materiały z działalności) 1918–1920, Związek Harcerstwa Polskiego*, sygn. 76, teczka 238, k. 1; Wiesław Cywiński: „20 lecie harcerstwa na Wileńszczyźnie. Cz. I. Pierwsze dziesięciolecie”. W: *Wyrwałym zwycięstwo: ZHP: Wilno 1912–32*. [Wilno 1932] s. 25.

⁸ Świadek ślubu wydane na zasadzie ksiąg metrycznych, zach.: Archiwum prywatne Stanisława Węslawskiego, brak paginacji archiwalnej. W tym miejscu chciałbym podziękować Panu Stanisławowi oraz Marcinowi Węslawskim – synom Michała Węslawskiego, za wszelkie materiały źródłowe i wyjaśnienia niezbędne przy pisaniu niniejszego tekstu.

⁹ „Spis słuchaczy. Michał Węslawski, Wileńskie Konserwatorium Muzyczne”, zach. Lietuvos Literatūros ir Meno Archyvas (dalej cyt. LLiMA), fond 271, ap. 1, b. 536, k. 1–2.

¹⁰ „Formularz służbowy urzędnika Litwy Środkowej”, zbiór Urząd Wojewódzki w Wilnie, LCVA, fond 51, ap. 3, b. 2366, k. [3].

¹¹ *Spis adwokatów Okręgu Sądu Apelacyjnego w Wilnie.* (= Wileńska Izba Adwokacka 3) Wilno 1931 s. 21.

¹² „Kasa Samopomocy adwokatów i aplikantów adwokackich w Wilnie, Rada Adwokacka przy wileńskim Sądzie Apelacyjnym”, LCVA, fond 133, ap. 2, b. 808, k. 1.

¹³ Szerzej zob.: Mikołaj Tarkowski: *Adwokatura wileńska 1918–1939. Studium historyczno-prawne*. Gdańsk 2014 s. 134, 164, 301; Helena Pasierbska: op. cit., s. 177.

¹⁴ Przemysław Dąbrowski: *Rozpolitykowane miasto. Ustrój polityczny państwa w koncepcjach polskich ugrupowań działających w Wilnie w latach 1918–1939*. Gdańsk 2012 s. 37–38; Stanisława Lewandowska: *Losy Wilnian. Zapis rzeczywistości okupacyjnej. Ludzie, fakty, wydarzenia 1939–1945*. Warszawa 2004 s. 75.

¹⁵ *Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1926 (XX rok istnienia)*. Wilno 1927 s. 30.

¹⁶ Szerzej zob.: Przemysław Dąbrowski: *Siła w kulturze, jedność w narodzie. Wileńska działalność społeczno-polityczna Michała, Witolda i Emilii Węslawskich w końcu XIX wieku i pierwszej połowie XX wieku (do 1930 roku)*. Gdańsk 2011 s. 136–155.

¹⁷ Longin Tomaszewski: *Wileńszczyzna lat wojny i okupacji 1939–1945*. Warszawa 2010.

¹⁸ *Ibid.*, s. 308.

¹⁹ *Ibid.*, s. 353, 365; Monika Tomkiewicz: *Zbrodnia w Ponarach 1941–1944*. Warszawa 2008 s. 244.

2. Działalność muzyczna

Stanisław Węsławski swój czas poświęcał także na „komponowanie dzieł fortepianowych i pieśni” między innymi do wierszy Rainera Marii Rilkego czy Jana Kochanowskiego²⁰. Czynił to pod okiem Tadeusza Szeligowskiego, cenionego wówczas prawnika, wykładowcy w Konserwatorium Wileńskim imienia Mieczysława Karłowicza oraz delegata Polskiego Towarzystwa Muzyki Współczesnej do Rady Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych²¹. Bez wątpienia, właśnie dzięki tej współpracy Węsławski został członkiem Stowarzyszenia Słuchaczy Konserwatorium Muzycznego w Wilnie o nazwie „Bratnia Pomoc”²². Była to organizacja apolityczna, działająca na obszarze ówczesnego województwa wileńskiego. Zrzeszała uczniów Konserwatorium Muzycznego, przyjmując za swój zasadniczy cel niesienie pomocy finansowej osobom niezrzeszonym, a także rozwijanie działalności kulturalno-społecznej pośród swoich członków. Ten dualizm zadań miał być osiągnięty między innymi poprzez organizację koncertów, audycji muzycznych, zebrań oraz spotkań, jak i wypożyczanie nut oraz podręczników, pośredniczenie w poszukiwaniu pracy, a także pomoc w otrzymaniu zapomóg pieniężnych²³. Członkowie towarzystwa dzielili się na cztery kategorie, to jest: honorowych, wspierających, zwyczajnych (od szesnastego roku życia) oraz nadzwyczajnych²⁴. Władze instytucji natomiast składały się z Walnego Zgromadzenia, Zarządu i Komisji Rewizyjnej²⁵.

Jak podaje Maria Ankudowicz-Bieńkowska, Węsławskiego wybrano również na wiceprezesa powstałego w drugiej połowie 1928 r. Wileńskiego Związku Towarzystw Śpiewaczych i Muzycznych. Prezesem organizacji był wówczas Adam Wyleżyński. Funkcję sekretarza sprawował Marian Ciemnołoński, a skarbnika Józef Stubieda. Do składu Zarządu, jak dodaje Ankudowicz-Bieńkowska, wybrano też Jana Żebrowskiego, Michała Józefowicza, Tadeusza Szeligowskiego, Władysława Kalinowskiego oraz J. Fronczaka²⁶. Zasadniczym celem tego stowarzyszenia było: „[...] zespolenie towarzystw śpiewaczych i muzycznych niezawodowych w celu podniesienia kultury muzycznej wśród najszerszych warstw narodu i krzewienie zamiłowania do muzyki wokalne i instrumentalnej, a w szczególności pieśni polskiej”²⁷. Stąd też główna działalność Zarządów poszczególnych stowarzyszeń miała być „[...] skierowana nie tylko do śledzenia postępu poziomu artystycznego oraz spraw organizacyjno-gospodarczych chóru, ale i do wpajania członkom chóru ideowości, jako powołanych do krzewienia zamiłowania do muzyki wokalne i instrumentalnej, a w szczególności do pieśni polskiej”²⁸.

Obok aktywności organizatorskiej Węsławski poświęcał się też działalności artystycznej: był twórcą muzyki pisanej na potrzeby wileńskiej rozgłośni Polskiego Radia oraz pełnił funkcję referenta muzycznego. Rozgłośnia wileńska została otwarta 4 XII 1927 r., zaś poświęcenie lokalu miało miejsce

²⁰ *Wileńska encyklopedia 1939–2005*. Opr. Mieczysław Jackiewicz. Warszawa 2007 s. 633; Jagoda Hernik-Spalińska: *Wileńskie Środy Literackie (1927–1939)*. Warszawa 1998 s. 75; Przemysław Dąbrowski: „Wileńska działalność społeczno-kulturalna”, op. cit., s. 198.

²¹ „Zaświadczenie”, maszynopis, zbiór Wileńskie Konserwatorium Muzyczne, LLiMA, fond 271, ap. 2, b. 1, k. 12.

²² *Dziesięciolecie Konserwatorium Muzycznego w Wilnie 1923–1933*. Wilno 1933 s. 5–11; „Konserwatorium Muzyczne w Wilnie”. *Promień* [Wilno] 5 (1924) nr 3 z 15 V s. 12.

²³ *Statut Stowarzyszenia „Bratnia Pomoc” Słuchaczy Konserwatorium Muzycznego w Wilnie*, zbiór Wileńskie Konserwatorium Muzyczne, LLiMA, fond 271, ap. 2, b. 1, k. 1.

²⁴ *Ibid.*, k. 1, 2.

²⁵ *Ibid.*, k. 3–7.

²⁶ Maria Ankudowicz-Bieńkowska: *Polskie życie muzyczne w Wilnie lat II Rzeczypospolitej*. Olsztyn 1997 s. 165, 166.

²⁷ Cyt. za: *ibid.*, s. 166.

²⁸ *Regulamin Wileńskiego Związku Towarzystw Śpiewaczych i Muzycznych, zatwierdzony przez Związkowe Zebranie Delegatów w dniu 29 maja 1938 r.* Wilno [1938] s. 3.

15 I 1928 r.²⁹. Jak ustaliła Maria Ankudowicz-Bieńkowska, Węslawski „skomponował między innymi muzykę” do słuchowiska Jana Kasprowicza *Na Wzgórzu Śmierci* oraz „muzykę konkretną” do noweli Bolesława Prusa nosząca tytuł *Nawrócony*³⁰.

Piastował też stanowisko prezesa Zarządu Sekcji Wileńskiej Polskiego Towarzystwa Muzyki Współczesnej (Oddział Wileński), której początek działalności miał miejsce 14 X 1930 roku. Do składu tymczasowego Zarządu weszli ponadto: Adam Wyleżyński, Zofia Wyleżyńska, Konstancja Świącicka i Eugeniusz Dziewulski. Do 1932 r. w samej sekcji zasiadało piętnastu członków zwyczajnych³¹. Warto zauważyć, że towarzystwo to zostało założone na wzór Polskiego Towarzystwa Muzyki Współczesnej działającego formalnie w Warszawie od 21 II 1927 r., kiedy to na mocy postanowienia Komisarza Rządu na miasto stołeczne Warszawa, zostało wpisane do rejestru stowarzyszeń i związków pod numerem 75³². W jednym z listów wysłanych do Węslawskiego z centrali Towarzystwa, jeszcze w okresie formowania struktur wileńskich, zasygnalizowano mu, że w razie likwidacji sekcji wileńskiej jej majątek przeszedłby na własność organizacji w Warszawie. Ponadto uznano, że definicja muzyki współczesnej, niezwykle trudna do zinterpretowania, powinna być dostosowana do konkretnych „warunków lokalnych”. Dlatego też, odwołując się do naczelnego hasła Towarzystwa, które brzmiało „postęp w muzyce”, członkami oddziału wileńskiego miały być osoby reprezentujące „odłam postępowy [...] miejscowego świata muzyki”³³. Na posiedzeniach Zarządu organizacji wileńskiej decydowano przede wszystkim o doborze audycji muzycznych, na które zapraszano szereg znamienitych gości z Wilna. Należy wskazać tu takie postacie, jak Stefan Burhardt, Janina Sumorokowa, Bronisław Jamontt, Witold Hulewicz, Eugeniusz Dobaczewski, zaś spośród kadry profesorskiej – Wiktora Bejera, Zofię Dąbrowską, Bronisławę Gawrońską, Władysława Kalinowskiego, Włodzimierza Ostrowskiego, Konstancję Świącicką oraz Jana Żebrowskiego³⁴. Dodatkowo rozstrzygano o odczytach i „propagandzie muzyki współczesnej”, a także zapoznawano słuchaczy z „kompozytorami współczesnymi” oraz organizowano nagrania „kompozytorów nieznanych”, pracujących na terenie Wilna i województwa wileńskiego³⁵.

²⁹ *10 lat rozgłośni wileńskiej. Radio dla miasta i wsi*. Wilno 1938 s. 8; Helena Pasierbska: op. cit., s. 178; Maria Ankudowicz-Bieńkowska: op. cit., s. 200.

³⁰ Maria Ankudowicz-Bieńkowska: op. cit., s. 203; Mikołaj Tarkowski: op. cit., s. 344.

³¹ Podanie Stanisława Węslawskiego do Pana wojewody wileńskiego za pośrednictwem Pana starosty grodzkiego w Wilnie, dat., Wilno, 31 X 1930, maszynopis, LLiMA, zbiór Wileńskie Konserwatorium Muzyczne, fond 271, ap. 1, b. 2, k. 43.

³² *Statut Polskiego Towarzystwa Muzyki Współczesnej*, LLiMA, zbiór Wileńskie Konserwatorium Muzyczne, fond 271, ap. 1, b. 2, k. 22–27; *Protokół zebrania organizacyjnego oddziału wileńskiego Polskiego Towarzystwa Muzyki Współczesnej*, rkp., LLiMA, zbiór Wileńskie Konserwatorium Muzyczne, fond 271, ap. 1, b. 2, k. 3–3v; *Polskie Towarzystwo Muzyki Współczesnej...*, maszynopis, LLiMA, zbiór Wileńskie Konserwatorium Muzyczne, fond 271, ap. 1, b. 2, k. 11. Polskie Towarzystwo Muzyki Współczesnej w Warszawie wyodrębniło się z sekcji polskiej Międzynarodowego Towarzystwa Muzyki Współczesnej (*International Society for Contemporary Music*). Powstało z inicjatywy Zbigniewa Drzewieckiego, Mateusza Glińskiego, Felicjana Szopskiego i Karola Szymanowskiego w 1924 roku. Jako zasadniczy cel organizacji wskazano „wspieranie muzyki współczesnej”. Zadanie to miało być osiągnięte w szczególności poprzez: tworzenie szkół i instytucji muzycznych, wydawanie nut, książek i czasopism, a także organizowanie audycji muzycznych, odczytów oraz spotkań.

³³ Pismo z 12 IV 1930 r., maszynopis, LLiMA, zbiór Wileńskie Konserwatorium Muzyczne, fond 271, ap. 1, b. 2, k. 35.

³⁴ Zob.: Lista osób zapraszanych na audycje Towarzystwa Muzyki Współczesnej, maszynopis, LLiMA, *Wileńskie Konserwatorium Muzyczne*, fond 271, ap. 1, b. 2, k. 15–15v.

³⁵ *Protokół posiedzenia i uchwała Zarządu oddziału Towarzystwa Muzyki Współczesnej w Wilnie z dnia 31 stycznia 1933 roku*, rkp., LLiMA, zbiór Wileńskie Konserwatorium Muzyczne, fond 271, ap. 1, b. 2, k. 4–4v; *Protokół posiedzenia i uchwała Zarządu oddziału Towarzystwa Muzyki Współczesnej w Wilnie z dnia 22 marca 1933 roku*, rkp., LLiMA, zbiór Wileńskie Konserwatorium Muzyczne, fond 271, ap. 1, b. 2, k. 1–2; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Muzyki Współczesnej w Wilnie*, maszynopis, LLiMA, zbiór Wileńskie Konserwatorium Muzyczne, fond 271, ap. 1, b. 2, k. 47.

DZIAŁALNOŚĆ STANISŁAWA WĘSŁAWSKIEGO W WILNIE

Na realizację tak szeroko oznaczonego katalogu zadań Oddział Wileński potrzebował znacznych środków finansowych. O pomoc w ich pozyskaniu Zarząd prosił centralę w Warszawie³⁶. Zasadniczym problemem, na jaki zwracał już wcześniej uwagę Węsławski, był brak dogodnych warunków dla rozwoju życia muzycznego w Wilnie. Argumentując swoje stanowisko, stwierdzał: „Wilno nie leży obecnie na szlaku, po którym ciągną artyści, żadne sławy i powodzenia ptaki wędrowne. Od chwili wybuchu wojny i uniemożliwienia wymiany sił artystycznych przez kulturalne centra Rosji z resztą Europy, przyjazd wybitnego artysty na koncerty do naszego grodu może być tylko przypadkowy, lub nastąpić na skutek usilnych starań, nieszczędzonych kosztów, więc zdarza się rzadko i Wilno zbywa na atrakcjach. Jest ono pod względem muzycznym prawie całkowicie własnym wysiłkom pozostawione i istniejący ruch muzyczny tylko sobie zawdzięcza. Tym większy tytuł do zasługi posiadają ci, którzy na tym polu w Wilnie pracują”³⁷.

Jak pisał, ową sytuację potęgowała też ogromna bieda, „paraliżująca w zarodku wszelkie śmielsze zamierzenia”³⁸, jak i brak sali koncertowej, co także „fatalnie odbijało się” na działalności muzycznej w mieście nad Wilią³⁹.

Jak zauważa między innymi Helena Pasierbska, talent muzyczny Węsławskiego był w mieście powszechnie znany, gdyż jego utwory, pojawiające się obok kompozycji Jana Maklakiewicza i Karola Szymanowskiego, były licznie prezentowane na „koncertach muzyki współczesnej” organizowanych w Wilnie⁴⁰. Helena Pasierbska, w biogramie Stanisława Węsławskiego opartym na relacjach jego syna Jerzego, zanotowała ponadto: „W domu na ul. Niemieckiej także grano i śpiewano kameralnie niemal codziennie, bo albo państwo Węsławscy na fortepianie na cztery ręce, albo w otoczeniu gości, takich jak: Tadeusz Szeligowski, śpiewaczka Maria Modrakowska”⁴¹.

Węsławski publikował też – głównie na szpaltach narodowodemokratycznego *Dziennika Wileńskiego* – liczne recenzje, sprawozdania oraz teksty poświęcone charakterystyce ówczesnego życia muzycznego Wilna⁴². W jednym z artykułów, utrzymanym w typowej dla tego czasopisma retoryce, w związku z otwarciem wileńskiego sezonu artystycznego, podkreślał wagę i znaczenie występu orkiestry Zrzeszenia Muzyków Polskich, z uwagi na pojawiającą się możliwość „uniezależnienia naszych przedsięwzięć na tym polu od społeczeństwa żydowskiego, które dotychczas miało w Wilnie monopol

³⁶ Pismo z 24 I 1932 r. rkp., LLiMA, zbiór Wileńskie Konserwatorium Muzyczne, fond 271, ap. 1, b. 2, k. 49; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Muzyki Współczesnej w Wilnie*, maszynopis, LLiMA, zbiór Wileńskie Konserwatorium Muzyczne, fond 271, ap. 1, b. 2, k. 50. Środki te pochodziły jedynie ze składek członkowskich oraz z organizowanych audycji muzycznych.

³⁷ Stanisław Węsławski: „Muzyka w Wilnie”. *Alma Mater Vilnensis* 2 (1924) s. 72.

³⁸ Stanisław Węsławski: „Korespondencja. Wilno”. *Muzyka* 9 (1932) nr 10–11 s. 310.

³⁹ Stanisław Węsławski: „Z opery i sal koncertowych. Wilno. Koncerty, radio”. *Muzyka* 7 (1930) s. 109.

⁴⁰ Helena Pasierbska: op. cit., s. 177; Stanisław Lorenz: *Album wileńskie*. Warszawa 1986 s. 73–74; Ferdynand Ruszczyk: *Dziennik. Cz. II W Wilnie*. Warszawa 1996 s. 387.

⁴¹ Cyt. za: Helena Pasierbska: op. cit., s. 177–178.

⁴² Zob.: Maria Ankudowicz-Bieńkowska: op. cit., s. 21, 101; patrz też: S[tanisław] W[ęsławski]: „Teatr Wielki. *Biały mazur*, operetka w 3 aktach Lehara”. *Dziennik Wileński* 7 (1923) nr 17 z dn. 23 I s. 5; „Koncerty w Wilnie”. *Dziennik Wileński* 7 (1923) nr 22 z dn. 28 I s. 4; „Teatr Wielki. *Królowa Fokstrota*, operetka w 3-ach aktach Stolza”. *Dziennik Wileński* 7 (1923) nr 27 z dn. 4 II s. 2; „Muzyka w Wilnie”. *Dziennik Wileński* 7 (1923) nr 33 z dn. 11 II s. 4; „Muzyka w Wilnie”. *Dziennik Wileński* 7 (1923) nr 39 z dn. 18 II 1923 s. 4; „Teatr Wielki. *Manewry jesienne*, operetka w 3-ach aktach E. Kalmana”. *Dziennik Wileński* 7 (1923) nr 47 z dn. 28 II s. 4; „Teatr Wielki. *Cnotliwa Zuzanna*, operetka w 3-ach aktach Gilbert’a”. *Dziennik Wileński* 7 (1923) nr 52 z dn. 5 III s. 3; „Teatr Wielki. *Zuza*, operetka w 3-ach aktach Aladara Renyi”. *Dziennik Wileński* 7 (1923) nr 78 z dn. 12 IV s. 2; „Muzyka w Wilnie”. *Dziennik Wileński* 7 (1923) nr 94 z dn. 1 V s. 2; „Koncert polskiej pieśni ludowej”. *Dziennik Wileński* 7 (1923) nr 107 z dn. 18 V s. 3; „Konkurs chórów wileńskich”. *Dziennik Wileński* 12 (1928) nr 138 z dn. 20 VI s. 4; „Teatr Wielki. *Tylko Ty*, operetka w 3-ach aktach Kolla”. *Dziennik Wileński* 12 (1928) nr 137 z dn. 19 VI s. 4; „Znaczenie uroczystości moniuszkowskich”. *Dziennik Wileński* 7 (1932) nr 126 z dn. 5 VI s. 2; „Uroczystości moniuszkowskie”. *Dziennik Wileński* 7 (1932) nr 129 z dn. 8 VI s. 2.

na muzykę⁴³. Węśławski ubolewał nad tym, iż brakowało pieniędzy na utrzymanie w mieście orkiestry symfonicznej. Jak dodawał, w utworzeniu stałych posad oraz zatrudnieniu dyrygenta mógłby pomóc zarówno rząd państwa polskiego, władze miasta oraz miejscowa Rozgłośnia Polskiego Radia. Realizacja tego projektu natrafiała jednak na szereg problemów⁴⁴.

Ukazywały się także jego publikacje rekomendujące repertuar opery wileńskiej oraz teatru letniego⁴⁵. Węśławski nie wyobrażał sobie, aby w Wilnie nie istniała opera. Jak zaznaczał, początkowo mieszkańcy podchodzili do niej „nieufnie”, co zmieniło się z biegiem lat. Mankamentem było to, iż dzieliła ona wspólny gmach Teatru Wielkiego na Pohulance z operetką, przez co zeszała do „[...] roli ubogiej krewnej, siedzącej na fartuszkach tej bardziej ruchliwej i zasobnej w mamotę frywolnej swej siostrzycy”⁴⁶. Stan ten powodował ponadto, jak dodawał Węśławski, iż repertuar opery wileńskiej ulegał częstym zmianom i nie stworzono stałego składu trupy operowej⁴⁷. Swoje teksty i korespondencje posyłał też do *Alma Mater Vilnensis*, *Gazety Warszawskiej*, poznańskiego *Przeglądu Muzycznego*⁴⁸ i prowadzonego przez Mateusza Glińskiego miesięcznika *Muzyka*⁴⁹.

Węśławski początkowo był również skarbnikiem w Prezydium (by w kolejnych latach wejść do składu Komisji Rewizyjnej) założonej na przełomie 1932/33 r. Rady Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych – „Erwuza” (RWZA). Organizacja ta, jak ustaliła między innymi Maria Ankudowicz-Bieńkowska, zrzeszała osiem lokalnych instytucji: wileńską filię Związku Zawodowego Literatów Polskich, Wileńskie Towarzystwo Artystów Plastyków, Wileńskie Towarzystwo Filharmoniczne, wileński oddział Polskiego Towarzystwa Muzyki Współczesnej, dwa oddziały Wileńskiego Związku Artystów Scen Polskich, Koło Miłośników Wilna i Wileńszczyzny, Sekcję Artystyczno-Naukową Towarzystwa Popierania Przemysłu Ludowego oraz Towarzystwo Bibliofilów w Wilnie⁵⁰. Ponadto do składu pierwszego Prezydium „Erwuzy”, poza Węśławskim, weszli: Ludomir Słędziński (prezes), Witold Hulewicz (pierwszy wiceprezes), Adam Wyleżyński (drugi wiceprezes) oraz Tadeusz Szeligowski (sekretarz). Dodatkowo, jako członkowie nadzwyczajni: Jan Bułhak, Michał Józefowicz, Mieczysław Limanowski, Helena Romer-Ochenkowska, Mieczysław Szpakiewicz oraz Adam Wyleżyński, a także jako członkowie honorowi Ferdynand Ruszczyc i Marian Zdziechowski⁵¹.

Jak podają między innymi Stanisław Lorenz i Maria Ankudowicz-Bieńkowska, Węśławski był aktywnym członkiem miejscowej socjety: działał w towarzyskim klubie dyskusyjnym „Smorgonia”, stanowiącym miejsce spotkań wileńskich artystów i osób tworzących na rzecz kultury; od kwietnia 1933 r. wszedł do grona tak zwanej „Bandy Cyganów”, złożonej z trzydziestu pięciu osób, a funkcjonującej przy klubie „Smorgonia”⁵²; uczestniczył w „Środach Literackich” (w trakcie jednego z „muzycznych”

⁴³ Cyt. za: Mikołaj Tarkowski: op. cit., s. 344.

⁴⁴ Stanisław Węśławski: „Korespondencja. Wilno”. *Muzyka* 9 (1932) nr 10–11 s. 310.

⁴⁵ Mikołaj Tarkowski: op. cit., s. 344.

⁴⁶ St[anisław] Węśławski: „Muzyka w Wilnie”. *Alma Mater Vilnensis* 2 (1924) s. 73.

⁴⁷ S[tanisław] W[ęśławski]: „Otwarcie teatru letniego. *Odmłodzony Adolar*, operetka w 5-ach aktach Kolla”. *Dziennik Wileński* 7 (1923) nr 104 z dn. 15 V s. 2; tegoż: „Muzyka w Wilnie”. *Alma Mater Vilnensis* 2 (1924) s. 73.

⁴⁸ Zob. np.: Stanisław Węśławski: „Jubileusz Wileńskiego Towarzystwa Muzycznego «Lutnia»”. *Przegląd Muzyczny* 7 (1931) nr 2/3 s. 15–16.

⁴⁹ Zob.: Jagoda Hernik-Spalińska: op. cit., s. 75.

⁵⁰ Maria Ankudowicz-Bieńkowska: op. cit., s. 172.

⁵¹ Stanisław Lorenz: op. cit., s. 128, 129, 160–161; Maria Ankudowicz-Bieńkowska: op. cit., s. 172, 175.

⁵² Nazwa klubu odwoływała się do dawnej „akademii smorgońskiej”, działającej we wsi Smorgonie w majątku Radziwiłłów. To tam między innymi uczono „tańczyć na podgrzewanej płycie” niedźwiedzie. Do grona członków klubu należeli między innymi: Jadwiga Węśławska, Helena Romer-Ochenkowska, Stefan Ehrenkreutz, Kazimierz Okulicz, Manfred Kridl, Bronisław Krzyżanowski, Eugeniusz Dobaczewski, Wanda Niedziałkowska-Dobaczewska, Wanda i Tadeusz Pelczyńscy, Jan Bułhak, Witold Hulewicz, Czesław Miłosz, Jerzy Putrament oraz Stefan Jędrychowski, zob. na ten temat: Stanisław Lorenz: op. cit., s. 129, 131, 132; Stanisława Lewandowska: *Wilno 1921–1944. Czasy i ludzie*. Warszawa 2009, s. 90; Maria Ankudowicz-Bieńkowska: op. cit., s. 211, 263.

DZIAŁALNOŚĆ STANISŁAWA WĘSŁAWSKIEGO W WILNIE

spotkań „środkowych” sam odegrał na fortepianie *Legendę* Ludomira Różyckiego⁵³); został członkiem Zarządu Wileńskiego Towarzystwa Filharmonicznego, pełniąc w nim funkcję wiceprezesa (na prezesa wybrano Oktawiana Rackiewicza, na sekretarza – Olgierda Bielskiego, na skarbnika – Ludwika Bogobowicza, zaś na kierownika muzycznego – Adama Wyleżyńskiego)⁵⁴.

Stanisław Lorenz w jednym ze wspomnień zanotował, iż wystąpienia Węsławskiego były „zawsze bardzo inteligentne”, zaś on sam jawił się jako człowiek o szerokich zainteresowaniach, charakteryzujący się zawsze „wysoką kulturą osobistą”⁵⁵. Zapraszany był do grona uczestników rozmaitych wydarzeń okolicznościowych: pod koniec czerwca 1931 r. wraz z żoną brał udział w obchodach „miesiąca Mickiewicza w Nowogródku”, na które przybyli także przedstawiciele Rady Ministrów oraz profesorowie z licznych uniwersytetów⁵⁶, a w sierpniu 1932 r., jak podaje Maria Ankudowicz-Bieńkowska, został powołany do Komitetu Wykonawczego Dni Chopinowskich w Wilnie, założonego dzięki staraniom tutejszego Towarzystwa Filharmonicznego działającego pod przewodnictwem ówczesnego prezydenta miasta Wiktora Maleszewskiego⁵⁷.

Stanisław Węsławski bez wątpienia odegrał znaczącą rolę w środowisku muzycznym Wilna. Jego poświęcenie i zaangażowanie przyczyniły się do tego, że miasto stało się jednym z ważniejszych ośrodków muzycznych w Polsce okresu dwudziestolecia międzywojennego. Bogate i pełne pasji życie Węsławskiego, nie li tylko na niwie muzyki, ale także adwokatury, kultury i oświaty wileńskiej bez wątpienia zasługuje na pamięć.

SUMMARY

Stanisław Węsławski was born in Vilnius on 17 September 1896. His parents were Witold Jan Narcyz Węsławski and Emilia Franciszka Węsławska (née Saryusz-Bielska). As a young man, Stanisław Węsławski was among the pioneers of scouting – and then its Polish variety, *harcerstwo* – in the Vilnius region. During the First World War, he completed studies in law and music at university in Moscow. On his return to Vilnius, he managed a law office and devoted his spare time to composing works for piano and songs, under the guidance of Tadeusz Szeligowski. He was also a member of the Vilnius branch of the Society for the Friends of Learning and the Education Department of the Polish Schools Matrix of the Eastern Territories, as well as vice-chairman of the Vilnius Union of Singing and Music Societies. He wrote music for Polish Radio in Vilnius and became the station's music officer, and he also chaired the board of the Vilnius branch of the Polish Society for Contemporary Music. In the 1930s, Węsławski was chairman of the Central Board of the Polish Schools Matrix of the Vilnius Region. He was also an active member of the Vilnius Council of Artistic Societies ('Erwuza'), initially as treasurer in the Presidium and then as a member of the Review Committee.

⁵³ Prawdopodobnie chodzi o pierwszy utwór z cyklu *Trois morceaux* op. 15. Więcej zob.: Jagoda Hernik-Spalińska: op. cit., s. 41, 46, 47, 59, 75 i *passim*; Maria Ankudowicz-Bieńkowska: op. cit., s. 192, 193, 197.

⁵⁴ Maria Ankudowicz-Bieńkowska: op. cit., s. 161, 181; Ferdynand Ruszczyc: op. cit., s. 304, 387, 637.

⁵⁵ Cyt. za: Helena Pasierbska: op. cit., s. 177.

⁵⁶ Stanisław Lorenz: op. cit., s. 67.

⁵⁷ Maria Ankudowicz-Bieńkowska: op. cit., s. 163; zob. też: *Sprawozdanie kwartalne z życia polskich związków i stowarzyszeń społecznych za drugą połowę 1933 roku. Część szczegółowa. Zrzeszenia różne*, maszynopis, zbiór Urząd Wojewódzki w Wilnie, AAN, sygn. 1182,teczka 978/3, k. 23.

PRZEMYSŁAW DĄBROWSKI

He participated in the activities of the Smorgonia discussion club, regularly attended the Literary Wednesdays and was vice-chairman of the Vilnius Philharmonic Society. His articles were published in the *Dziennik Wileński* [Vilnius daily], *Alma Mater Vilnensis*, *Gazeta Warszawska* [Warsaw gazette], *Przegląd Muzyczny* [Music review], *Muzyka Współczesna* [Contemporary music] and *Muzyka* [Music]. During the Second World War, he became the first underground mayor of Vilnius. He was married to Jadwiga Zofia (née Hryszkiewicz). They had two sons: Jerzy and Michał. Stanisław Węśławski was murdered by firing squad in Ponary near Vilnius on 2 December 1942.

Translated by Paweł Gruchala

Dr hab. Przemysław Dąbrowski, prof. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie na Wydziale Prawa i Administracji, kierownik Katedry Filozofii i Polityki Prawa. Na jego dotychczasowy dorobek naukowy składają się cztery monografie oraz kilkadziesiąt artykułów, dotyczących kształtowania się polskiej myśli politycznej, a także stosunków polsko-litewskich na ziemiach byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego w II poł. XIX stulecia i I poł. XX wieku. Jest członkiem Rady Naukowej Instytutu Wielkiego Księstwa Litewskiego, utworzonego przy Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie oraz Europejskiego Stowarzyszenia Historii Prawa.
przemyslaw.dabrowski@uwm.edu.pl